

**НАД ДНІСТРОМ І ДНІПРОМ: РЕТРОСПЕКТИВА
ВЗАЄМИН ГАЛИЧАН І НАДДНІПРЯНЦІВ
У ВИДАННІ «ХРОНІКА НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА» (1900–1914)**

Марія Пірко

*PhD, наукова співробітниця відділу наукової бібліографії
ЛННБ України ім. В. Стефаника*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6028-0153>

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2025-17\(33\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2025-17(33)-2)

Проаналізовано взаємини між українськими інтелектуалами Галичини й Наддніпрянщини на сторінках видання «Хроніка НТШ». Наприкінці XIX – на початку XX ст. Наукове товариство імені Шевченка у Львові стало головним центром організації українського наукового та культурного життя, який поєднував розділені імперським кордоном українські землі. Постать Михайла Грушевського – голови Товариства, уособлювала ідею соборності та водночас стала символом авторитету української науки по обидва боки Збруча. Видання відображало різні форми співпраці: обрання наддніпрянців дійсними та почесними членами Товариства, публікацію їхніх праць у «Записках НТШ» і серійних виданнях, спільні археографічні та етнографічні проєкти, створення філій книгарень НТШ у Києві та Харкові. «Хроніка НТШ» фіксувала участь галицьких і наддніпрянських діячів у святкуванні Шевченківських роковин, відкритті пам'ятника Іванові Котляревському в Полтаві, ювілеях видатних українських діячів науки, літератури, театру. Проаналізовано образ наддніпрянців у галицькому інтелектуальному середовищі: як меценатів, науковців та об'єднавчих постатей. Окремий акцент зроблено на дискусійних моментах співпраці, які прослідковуються на сторінках видання.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка, «Хроніка НТШ», Галичина, Наддніпрянщина, українська наука, соборність.

Постановка проблеми. У другій половині XIX – на початку XX ст. український науковий рух розвивався у двох різних політичних системах – Галичині під владою Австро-Угорщини та

Наддніпрянщині¹ в межах Російської імперії. В обох випадках українське культурне життя зазнавало тиску державної цензури та асиміляційних політик, проте форми опору та можливості організації різнилися. Якщо у Львові НТШ стало осередком легального культурно-наукового життя, то у Києві та інших містах Наддніпрянщини українська інтелігенція мусила діяти у значно обмежених умовах. Це породжувало як різницю в інституційному розвитку, так і потребу у взаємних контактах, які забезпечували відчуття культурної єдності та соборності. Ще у 1830–1840-х рр. діячі «Руської трійці» – Іван Вагилевич та Яків Головацький встановили наукові зв'язки з провідними представниками української інтелігенції Російської імперії: Михайлом Максимовичем, Осипом Бодянським, Ізмаїлом Срезневським. У другій половині XIX ст. інтерес до взаємодії з Наддніпрянщиною зберігався і серед галицьких учених – зокрема, Антоній Петрушевич та Ізидор Шараневич були відзначені титулом почесних докторів Університету св. Володимира у Києві. Значна частина галицьких науковців регулярно обмінювалася листами, публікаціями, книжками з наддніпрянськими колегами. Зрештою, діяльність українських громадівців із Наддніпрянщини, які спрямували зусилля на просвітницьку роботу серед селян і ближче знайомство з творчістю Тараса Шевченка, мала вирішальний вплив на зародження і розвиток галицького народовства [14, с. 92]. Проте в XIX ст. ці взаємини мали переважно епізодичний, персоналістичний характер і не переростали у сталу інституційну співпрацю. Їхній розвиток стримували геополітичні чинники – імперський кордон і цензурні заборони, а також відмінності у культурному середовищі та умовах функціонування наукових осередків. Лише наприкінці XIX – на початку XX ст., з активізацією діяльності НТШ у Львові, починається системніший етап міжрегіональної наукової співпраці, що згодом знайшов своє відображення на сторінках «Хроніки НТШ» – першого інформаційного бюлетеня, в якому публікували звіти й матеріали про діяльність Товариства. Саме це видання фіксувало відомості про спільні наукові проекти, участь наддніпрянців у діяльності інституції,

¹ Термін «Наддніпрянщина» використаний в етнокультурному значенні: він позначає українські території, що входили до складу Російської імперії, тобто землі, які історично перебували під московським пануванням.

некрологи, рецензії, інформацію про культурні акції та ювілеї. Водночас, формувало уявний простір української єдності понад імперськими кордонами. Попри чималу кількість досліджень з історії інституції «Хроніка НТШ» як емпіричне джерело до історії Товариства донині залишається на маргінесах джерельної бази більшості науковців, зокрема у питанні вивчення міжрегіональних взаємин українців. Відтак постає потреба у комплексному аналізі того, як, у яких формах і з якими акцентами офіційне видання репрезентувало взаємодію між Галичиною та Наддніпрянщиною у 1900–1914 рр.

Мета роботи – проаналізувати форми та зміст взаємин між галицькими й наддніпрянськими діячами, що відображені у звітах і публікаціях «Хроніки НТШ», виділити елементи співпраці та суперечностей, а також особливості формування образу Наддніпрянської України в очах галицької інтелігенції.

Об’єкт дослідження – випуски «Хроніки НТШ» за 1900–1914 роки (59 чисел), які зберігаються у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.

Аналіз джерел, досліджень та публікацій. Взаємини між галицькими та наддніпрянськими інтелектуалами привертали увагу дослідників у різні періоди. Уже на початку ХХ ст. до цієї проблематики зверталися Михайло Грушевський [6; 7], Михайло Возняк [2], Сергій Єфремов [9], підкреслюючи значення НТШ у формуванні всеукраїнського наукового простору.

Окремі аспекти участі наддніпрянців у діяльності НТШ та їхня роль у творенні «всеукраїнського» простору науки відображені в дослідженнях сучасних українських істориків. Майже всі автори використовували «Хроніку НТШ» як джерело у своїх студіях. Суспільно-політичну, видавничу та громадську діяльність наддніпрянських політичних емігрантів у Галичині, зокрема у Львові, ґрунтовно проаналізували Людмила Качмар [11], Іван Патер [13]. Основні форми, успіхи і труднощі у відносинах української інтелігенції по обидва боки австро-російського кордону в ХІХ – початку ХХ ст., які сприяли утвердженню ідеї української національної єдності, висвітлили Ярослав Грицак [5], Ігор Райківський [14]. Постать М. Грушевського як голови Товариства, вченого і громадського діяча, який перетворив інституцію в «лабораторію національно-політичної думки» ґрунтовно дослідив Ігор Гирич [3].

Напрями культурної співпраці між галичанами і наддніпрянцями на початку ХХ ст. у контексті українського визвольного руху ХХ ст. детально проаналізували Василь Бурдуланюк [1], Ігор Коляда [12].

Методологія. У дослідженні поєднано історичні та джерелознавчі методи: історико-хронологічний, що дав змогу простежити динаміку взаємин між галицькими та наддніпрянськими діячами у 1900–1914 рр.; джерелознавчий аналіз використано для реконструкції змісту та особливостей «Хроніки НТШ» як інформаційного бюлетеня, що відображав культурно-наукові контакти; порівняльно-історичний метод дав змогу виявити відмінності та спільні риси інтелектуальних середовищ по обидва боки Збруча, а контент-аналіз матеріалів – виділити ключові наративи для висвітлення образу наддніпрянців. У роботі враховано принципи історизму та об’єктивності, що забезпечують цілісність аналізу.

Виклад основного матеріалу. НТШ у Львові виступало не лише локальним науковим осередком, а й символом всеукраїнської інтелектуальної єдності, що об’єднав діячів «цілої України-Руси, від Карпат до Дону, усіх тих, що не вирекли ся свого народу, усіх тих, що серед тяжких теперішніх обставин його духового життя не стратили віри в його живучість і силу, усіх тих, що хотіли би присвоїти йому в рідній мові найкрасші вицвіти вселюдської цивілізації, що хотіли би дорогою оśвіти і наукової праці запевнити українсько-руському народови поважанє в великій сімї народів і повести його до ліпшої будучности» (1900. Ч. 3. С. 11). Для галичан воно було «твердинею культурно-національної роботи» (1909. Ч. 39. С. 2), тоді як для наддніпрянців – можливістю для легальної української діяльності. Водночас, матеріали «Хроніки НТШ» від першого випуску постійно наголошували, що Товариство діє «не тільки для австрійської, а й цілої соборної України» (1909. Ч. 39. С. 2), що забезпечує постійний зв’язок між галицькими і наддніпрянськими землями.

Михайло Грушевський як голова НТШ і соборник

Цю соборницьку місію персоніфікувала діяльність голови НТШ – Михайла Грушевського, наддніпрянця за походженням, випускника Університету св. Володимира у Києві. Переїзд до Львова й очолення Товариства у 1897 р. стали важливою подією для всієї української культурної спільноти, оскільки символізували новий етап у взаємодії провідних центрів національного руху. Уже в 1902 р.

«Хроніка НТШ» фіксувала високу оцінку його авторитету: «... дуже поважні голоси членів Товариства з поза Галичини – особливо з України, що цінять високо організатора наукових праць і вправного керманича, а при тім вельми трудячого робітника наукового, яким був і є Вп. проф. М. Грушевський» (1902. Ч. 10. С. 2).

Не заглиблюючись у детальний аналіз внеску М. Грушевського в організацію наукового і культурного розвитку інституції, варто принагідно навести кілька епізодів зі сторінок «Хроніки НТШ», які підкреслюють вагу його постаті та засвідчують заслуги в консолідації діяльності українських інтелектуалів. У звіті за 1905 р. голова зазначив, що попри складні суспільно-політичні умови, члени НТШ й надалі прагнуть продовжувати свою діяльність, підтримуючи «сю наукову репрезентацію всеукраїнську» (1905. Ч. 22. С. 2) та підтвердив цю думку численними ініціативами. Він активно залучав до роботи над «Записками НТШ» та іншими виданнями авторів із Наддніпрянщини, координував публікацію праць, що не могли побачити світ у Російській імперії через цензуру. Ініціював проєкт збирання та видання «корпусу документів до історії української козаччини», залучаючи дослідників і матеріали з Наддніпрянщини (1905. Ч. 24. С. 19–21). Він сприяв активній співпраці з Українським науковим товариством у Києві, яке очолював одночасно з НТШ. Ця «подвійна» роль свідчить про його прагнення до створення єдиної української наукової справи, що виходила за межі окремих регіонів. Саме як провідник національної науки, а не лише як керівник Товариства у Львові, М. Грушевський виступав для всіх «свідомих українців підросійської України» [3, с. 23]. Наприклад, Євген Чикаленко на прохання голови фінансував будівництво гуртожитку для українців з обох боків Збруча – Академічного дому, хоча жили там переважно галичани; О. Кониський заповів НТШ свій архів, бібліотеку та всі свої статки саме з таким підтекстом: ця інституція є майбутньою всеукраїнською академією наук [3, с. 23]. На значущості його дарунку наголосив літературознавець Михайло Возняк у статті «Епізоди культурних зносин галицької і російської України в 1-шій полов. XIX в.», де зазначив, що «в цінній збірці українських книжок по покійнім Олександрі Кониськім, переданій до бібліотеки “Наукового Товариства ім. Шевченка” у Львові, знайшла ся пошукувана мною оперетка» Степана

Писаревського², яка вже стала «досить великою бібліографічною рідкістю» [2, с. 66].

Михайло Грушевський виступав як активний учений і громадський діяч водночас, а його історичні студії, що висвітлюють цілісну й власну історію України, стали інтелектуальним підґрунтям соборності та засвідчили співпрацю галичан і наддніпрянців. Символічною була поява першого тому «Історії України-Руси» у 1898 р., яка припала на «столітє нашого національного відродження» і, за задумом автора видання, стала своєрідним «привітом» і знаком пошани «Енеїди» Івана Котляревського (1798) – символу національного відродження та ідентичності нації [7, с. 1].

Як тільки «упали цензурні заборони» в Російській імперії, Михайло Грушевський намагався забезпечити доступ галицьких видань НТШ до Наддніпрянщини, активно працював над відкриттям українських книгарень. Це було нелегким завданням: від 1906 р. (через новий торговельний договір Австро-Угорської та Російської імперій) російська влада накладала мито на українськомовні книжки, друковані в Галичині, зараховуючи їх до «руських», тобто російських, з метою уникнути надходження нелегальної літератури з-за кордону. Це суттєво збільшувало ціну друкованої видавничої продукції, оскільки, крім сплати мита, були ще й поштові витрати, а все це вкупі практично унеможливлювало продаж видань. Та й через книгообмін видання Товариства отримували декілька російських наукових інституцій, які не старалися доводити їх до українського читача (1900. Ч. 1. С. 17). Тому, перебуваючи у Петербурзі в 1906 р., голова Товариства звернувся до влади з проханням «усунення хибної інтерпретації відповідної точки з торговельного договору», але отримав негативну відповідь (1907. Ч. 29. С. 3). Водночас, подібне звернення член НТШ, посол Юліан Романчук надіслав до австрійського уряду, але той відмовився вирішувати цю справу (1907. Ч. 29. С. 3). Не вдалося закрити цього питання й пізніше: у 1908 р. петербурзький адвокат М. Дубяга вносив клопотання, і російська влада знову підтвердила коректність «фальшивого зачислювання української мови до великоруської» (1909. Ч. 37. С. 4).

² Писаревський Степан – український драматург, поет, православний священник із Вовчанська на Харківщині. Свої твори друкував під псевдонімом Стецько Шерепера.

Після конституційних перетворень у Російській імперії всі політемігранти з Наддніпрянщини, які перебували у Львові, повернулися до праці в Україну [13, с. 116]. У 1907 р. у Києві постало нове вогнище наукової думки: київські вчені створили Українське наукове товариство, вибравши головою М. Грушевського. У «Хроніці НТШ» писали, що поява такої установи на підросійській Україні та її перші наукові здобутки «були незвичайно відрадним фактом зі становища інтересів української науки, досі підтримуваної виключно майже нашим Товариством» (1908. Ч. 33. С. 8). Організація від початку орієнтувалася на досвід НТШ у Львові. Голова Товариства на загальних зборах і засіданнях виділу регулярно наголошував на матеріальній підтримці Українського наукового товариства в Києві, яке «розвиває свою наукову роботу в тіснім контакті з нами, а не маючи надії ні на які підмоги з публичних фондів, мусить бути підтримане всіми чинниками нашої суспільности, а в першій лінії також і нашим Товариством, що в своїх початках користало так багато з підмог російських Українців» (1909. Ч. 39. С. 4). Це було першим організованим кроком у бік інституціоналізації української науки в Російській імперії та доказом, що авторитет НТШ мав загальноукраїнське значення.

Патріотичною й усвідомленою була позиція М. Грушевського щодо власного ювілею у 1910 р., коли планувалося відзначення 25-ліття його літературно-наукової діяльності. Виділ Товариства створив окрему комісію для організації свята, проте, як зазначала «Хроніка НТШ», «тимчасом прийшли несподівані події дня 1-го липня, які розворушили всю нашу суспільність, не минаючи й Шановного Ювілята. Наслідком їх відмовився Ювілят від публичного святкування, з чим Виділ мусів очевидно згодитися» (1910. Ч. 44. С. 16)³. Ініціатива відзначити ювілей у Києві також не знайшла підтримки з боку вченого. Хоча програма, запропонована Українським клубом, передбачала виклади про наукову і громадську діяльність М. Грушевського, «читання адрес і привітів ювіляту» (1910. Ч. 44. С. 16), голова відмовився і від київських урочистостей. У підсумку, як підкреслило видання, святкування роковин відбулося «лише в тіснійшій кружку» (1910. Ч. 44. С. 17). Цей жест історика

³ Цього дня загинув український студент Адам Коцко у боротьбі за український університет у Львові.

можна оцінити двояко: з одного боку, він засвідчував особисту скромність ученого, який уникав надмірних персональних тріумфів; з іншого – виражав його розуміння пріоритетів національної справи. У час, коли українство в Російській імперії зазнавало утисків, а в Галичині тривали дискусії про шляхи розвитку культури, Михайло Грушевський відмовою від урочистостей підкреслював, що справжнім святом має бути не звеличення окремої особи, а поступ української науки загалом. Тим самим він уособлював ідею соборності – єдності галицького й наддніпрянського інтелектуального простору.

Наддніпрянці на сторінках «Хроніки НТШ»

На початку ХХ ст. взаємини між галицькими та наддніпрянськими діячами значно активізувалися, набули системного характеру. Важливим виміром участі наддніпрянців у діяльності НТШ було їхнє обрання дійсними та почесними членами Товариства. На сторінках «Хроніки НТШ» систематично публікували офіційні відомості про поповнення членського складу, некрологи та повідомлення про втрати, де поряд із галицькими науковцями згадували й діячів за Збручем. Вступ до складу НТШ для наддніпрянців був не лише актом визнання їхніх наукових заслуг, але й символом об'єднання українців попри політичні кордони між Галичиною та Наддніпрянщиною. У рубриці «Дійсні члени Товариства» («Члени товариства») регулярно вміщували відомості про життєвий шлях, наукову й громадську діяльність, науковий доробок нових членів. Такі матеріали слугували не лише вшануванням пам'яті, але й стали джерелом для сучасних дослідників, допомагаючи відтворити менш відомі сторінки життя та праць окремих діячів. Серед почесних членів були: Володимир Антонович – заслужений професор університету в Києві⁴, Іван Нечуй-Левицький – заслужений професор гімназії у Києві, визначний український белетрист⁵, Микола Лисенко – музикант у Києві⁶. Перших дійсних членів (31 особа)

⁴ Іменований почесним членом 1890 р. за наукові заслуги у дослідженні історії українського народу.

⁵ Іменований почесним членом 1890 р. за заслуги у розвитку української літератури.

⁶ Іменований почесним членом 1904 р. за заслуги у розвитку української музики.

іменували на спільному засіданні трьох секцій 1 червня 1899 р. за вагомий внесок у розвиток національної науки. З наддніпрянців варто згадати істориків Володимира Антоновича, Євфима Січинського, Якова Шульгіна, філолога Митрофана Дикаріва, лікаря Олександра Черняхівського. Згодом цей список поповнили: Федір Вовк, Олександр Лотоцький, Олексій Маркевич, Агатангел Кримський, Володимир Лесевич, Володимир Перетц, Микола Сумцов, Орест Левицький, Олександр Русов, Кость Михальчук, Микола Петров, Микола Біляшівський, Микола Василенко, Олександр Грушевський. За підсумками В. Бурдуланюка на основі матеріалів «Хроніки НТШ» за 1899–1914 рр., дійсними членами НТШ було обрано 29 вчених із Наддніпрянської України, а ще близько двадцять осіб – звичайними [1, с. 178].

У «Хроніці НТШ» також публікували некрологи, присвячені діячам із Наддніпрянщини, що виконували роль письмових пам'ятних актів. У більшості випадків вони були анонімними, проте містили цінну інформацію, яка дає змогу реконструювати маловідомі аспекти життя і наукової праці цих осіб, а також уточнити їхню біобібліографію. Такі тексти суттєво доповнюють сучасне уявлення про внесок окремих українських інтелектуалів, багато з яких сьогодні залишаються малознаними чи забутими, у науку й громадське життя. У номерах за 1900–1914 роки опубліковано некрологи дійсних і почесних членів НТШ із Російської імперії: М. Дикаріва (1900. Ч. 1), О. Кониського (1901. Ч. 5), О. Маркевича (1904. Ч. 17), В. Лесевича (1906. Ч. 25), П. Житецького (1911. Ч. 46), Я. Шульгіна (1911. Ч. 48), М. Лисенка (1912. Ч. 52). Ці тексти часто супроводжували портретами та згадками про основні наукові праці покійних.

Спільні наукові проєкти та культурні акції

Не менш помітним напрямом співпраці стали спільні наукові проєкти, у межах яких взаємодія між галицькими та наддніпрянськими дослідниками виявлялася особливо виразно. Останні досягли суттєвих результатів у сфері українського народознавства особливо наприкінці XIX ст., а їхня систематизація та узагальнення відбулися саме на галицькому ґрунті, що зумовлено специфічними умовами розвитку українського життя в межах Російської імперії. Передусім варто згадати про «Записки НТШ», до співпраці

в яких голова залучив учених з усієї України. У виданні вміщували ґрунтовні студії істориків, філологів та літературознавців, а кожен випуск «Хроніки НТШ» у рубриках «Наукові видання Товариства», «Видання Товариства», «Нові видання Товариства» містить переліки наукових періодичних і серійних видань товариства з розписаним змістом. В австрійський період зі 105 авторів, які опублікували свої праці в «Записках НТШ» (крім дрібних заміток), майже третина (37) була з Наддніпрянщини. Ще більший відсоток наддніпрянських науковців друкували впродовж 1899–1914 рр. на сторінках «Матеріалів до українсько-руської етнології» – 14 з 25-ти. Загалом щонайменше третина наддніпрянців, а подекуди й більше, була серед тих, хто друкувався у виданнях НТШ [14, с. 102–103].

«Українсько-руське письменство по обох боках Збруча» репрезентував «Літературно-науковий вісник», який, за словами Володимира Дорошенка, разом із самим Товариством у 1900-х роках були «видимими лучниками обох перетятих чужими кордонами частин широкої української землі – російської й австрійської займанщини» [8, с. 43]. З реклами видання на сторінках «Хроніки НТШ» за 1904 р. дізнаємося, що авторський колектив формувала когорта «молодих талантів із галицької і російської України» (1904. Ч. 19. С. 31), зокрема Василь Стефаник, Михайло Коцюбинський, Володимир Самійленко, Гнат Хоткевич, Яків Жарко, Надія Кибальчич, Іван Липа.

Археографічний, історичний та літературний матеріал з обох частин України акумулювали серійні видання НТШ, започатковані Археографічною комісією: «Жерела до історії України-Руси» (переважно актовий матеріал) та «Пам'ятки українсько-руської мови і літератури» (в основному літературно-художні твори). Саме в них уперше системно запроваджували в науковий обіг джерела до історії України XVI–XVIII ст., зокрема описи королівських і шляхетних маєтностей у Галичині, документи й літописи про національно-визвольну війну, матеріали до політичної і суспільної історії козацтва, Гетьманщини, знайдені в архівах Львова, Кракова, Варшави, Харкова, Чернігова тощо (1905. Ч. 24. С. 20). Прикладом консолідації наукових сил стало видання «Дневника» козацького старшини XVIII ст. Якова Марковича за редакцією В. Модзалевського у четвертому томі «Жерел» (1911. Ч. 47. С. 15). Ініціаторами були

голова М. Грушевський та історик М. Василенко, котрий власне і мав розшукати документальні матеріали й домовитися з російським урядом про їхнє опрацювання та публікацію (1913. Ч. 55. С. 11). Це було джерело «надзвичайно цінне для пізнання життя і побуту Гетьманщини», яке Археографічна комісія планувала видати у двох частинах. Після видання одного тому в 1913 р. справа зупинилася через непорозуміння в питаннях фінансування [10, с. 68–69].

Ще одним напрямом спільної діяльності були етнографічні дослідження. НТШ (здебільша за державні субсидії) та меценати профінансували декілька експедицій на Наддніпрянщину, результати яких відображені у «Хроніці». Йдеться насамперед про записи народних пісень та мелодій, що стали підґрунтям для фундаментальних наукових публікацій. Так, у травні 1909 р. професор Філарет Колесса виступив на музичному конгресі у Відні з доповіддю про музичну будову кобзарських пісень і дум. Його реферат ґрунтувався на матеріалах, зібраних під час етнографічної експедиції на Полтавщині, фінансованої, зокрема, приватними жертводавцями (1909. Ч. 39). Завдяки співпраці з місцевими діячами, серед яких – художник Опанас Сластіон із Миргорода, Ф. Колесса записав на фонограф історичні думи й пісні з репертуару кобзарів Михайла та Платона Кравченків, а також інші варіанти, що відображали широку традицію усної творчості Наддніпрянщини. Цінним внеском стали й матеріали, передані Лесею Українкою – 17 валків із записами співу та гри на бандурі кобзаря Гончаренка з Харківщини, який мешкав тоді в Севастополі (1908. Ч. 36; 1909. Ч. 39). Усі ці записи були не просто фольклором, а насамперед пам'ятками козацького епосу, які втілювали героїчні сторінки минувшини. Саме завдяки співпраці з наддніпрянським середовищем члени НТШ упроваджували в науковий обіг унікальні зразки української усної традиції. Презентація тексту про козацькі думи на міжнародному конгресі підкреслювала, що саме козацька традиція була одним із фундаментів формування модерної української ідентичності та мала символічний характер: наша культура виходила на світову арену не як провінційна етнографія, а як національна спадщина.

Результатом наукової діяльності НТШ, а відповідно – й важливим мірилом його активності, були наукові видання Товариства. Питання їхнього поширення та обміну посідало особливе місце,

оскільки саме через друковане слово забезпечувалася постійна комунікація між заходом і сходом України. Від 1901 р. інституція обмінювалася виданнями із: Харківським університетом й Історико-філологічним товариством у Харкові, Чернігівською редакцією популярних видань, Губернськими земськими управами в Херсоні та Чернігові, Історичним товариством Нестора-літописця в Києві, редакцією «Кіевской Старини», Історико-філологічним товариством при Новоросійському університеті та ін. Хоча в окремих осередках тільки жеврів вогник українства, підтримка зв'язків і взаємообмін друкованою продукцією засвідчували інтерес галичан до суспільно-політичного та культурного розвитку українських територій за Збручем. Усі наукові періодичні та серійні видання у 1912 р. Товариство надсилало до: Українського наукового товариства у Києві, Київського університету, Чернівецького університету, Губернської земської управи в Полтаві, товариства «Просвіта» у Львові (1913. Ч. 53. С. 35–46).

Для розширення присутності на Наддніпрянщині та забезпечення доступу до галицьких видань НТШ активно працювало над відкриттям власних книгарень. Уже в 1907 р. завдяки сприянню митця Фотія Красицького у Києві при «Книгарні Літературно-наукового вістника» (під іменем НТШ неможливо було отримати дозвіл на відкриття) почала діяти перша філія, що стала важливим пунктом розповсюдження галицьких та буковинських українськомовних видань серед місцевої інтелігенції (1908. Ч. 34. С. 2). На думку виділу, вона символізувала «безперечно не мале значінє для розвою сеї галузи нашого промислу, а з часом може принести не малий хосен [користь. – *М. П.*] також нашій літературі» (1908. Ч. 33. С. 2). Другу філію відкрили в 1910 р. у Харкові при «Українській книгарні», а галицькі видання швидко зацікавили місцевих науковців та студентів (1910. Ч. 41. С. 3). Як і центральна книгарня у Львові, обидва осередки розвивалися також добре (звісно, на початку діяльності приносили невисокий дохід, тому часто адміністрація покривала витрати з каси виділу): у 1910 р. київське відділення отримало 674 рублі прибутку від річних продажів на суму 12 900 рублів, а харківське (за перший повний рік існування) – продало книг на 5 тис. рублів і навіть отримало чистий прибуток (1911. Ч. 45. С. 3–4).

Книгарні мали не лише комерційне значення, але й виконували функцію культурних осередків, де можна було придбати новітні праці українських учених, довідатися про діяльність НТШ, долучитися до ширшого інтелектуального простору. Члени Товариства приділяли достатньо уваги налагодженню роботи всіх книгарень інституції, ретельно підбирали персонал. На сторінках «Хроніки» регулярно подавали звіти про їхню діяльність та асортимент, що дає можливість відтворити характер книжкової пропозиції початку ХХ ст. Тож мережа книгарень НТШ на обох берегах Збруча стала дієвим інструментом інтеграції та взаємообміну, зміцнюючи інтелектуальну єдність українців, розділених імперським кордоном.

Важливою формою взаємодії галичан і наддніпрянців, зафіксованою на сторінках «Хроніки НТШ», були спільні культурні акції, покликані засвідчити духовну єдність українського руху. Святування шевченківських роковин, відкриття пам'ятників, відзначення ювілеїв письменників і науковців ставали подіями, які одночасно резонували у Львові й у Києві, утверджуючи відчуття єдиної національної громади.

Вшанування пам'ятних дат було однією з форм збереження й поглиблення контактів між Галичиною та Наддніпрянщиною, особливо на початку ХХ ст. Такі заходи виконували водночас символічну, комунікативну та інформаційну функції: підтверджували спільність національної історичної пам'яті, ставали нагодою для обміну промовами, вітаннями й листами між інтелігенцією обох регіонів, а також інформували галицьку громадськість про стан і розвиток культурного руху по другий бік Збруча. Додатково у виданні редакція друкувала вітальні телеграми та листи, приурочені до пам'ятних дат, що створювало атмосферу реального діалогу між регіонами попри існування імперських кордонів.

У 1903 р. через делегата Кирила Студинського Товариство взяло участь у всенародній події – відкритті в Полтаві пам'ятника Іванові Котляревському – першому поетові, «що промовив рідним українським словом і на українському ґрунті сполучив європейські поступові ідеї з національними українськими традиціями» (1903. Ч. 16. С. 17–18). Для НТШ це було підтвердженням, що наддніпрянські й галицькі сили працюють заради однієї національно-культурної справи. Кирило Студинський пізніше зазначав, що заборона

українського слова російською владою під час урочистостей з нагоди відкриття пам'ятника І. Котляревського, попри свій негативний характер, сприяла пробудженню національної свідомості. Вона посилила боротьбу за права української мови, яку найвідданіші представники суспільства наполегливо провадили різними засобами – у наукових і публіцистичних текстах, у виступах та практичній діяльності [12, с. 143–144].

У 1904 р. К. Студинський також передав вітання від НТШ почесному члену Іванові Левицькому з нагоди 35-ліття літературної діяльності, наголосивши, що ювіляр був «одним із перших Українців, що друкували свої праці в Галичині і тим у часах важкого занепаду національної думки й творчости причинили ся дуже багато до піддержання віри в її кращу будущину по сей і по той бік Збруча» (1904. Ч. 20. С. 19).

У січні 1908 р. виділ Товариства надіслав вітання з нагоди 25-річного ювілею сценічної діяльності видатної української драматичної акторки Марії Заньковецької у Києві (1908. Ч. 34. С. 15). А в 1910 р. НТШ взяло участь у 30-літньому ювілеї наукової діяльності професора Дмитра Багалія в Харкові (1911. Ч. 45. С. 7).

Вшановували діячів і померлих: у 1908 р. Михайло Грушевський представляв інституцію на похоронах почесного члена В. Антоновича у Києві та підготував статтю «Пам'яті Володимира Антоновича» до «Записок НТШ» (1908. Ч. 34. С. 9–10); у 1910 р. на похороні М. Кропивницького в Харкові галичан представляв Іван Джиджора, який покладав вінок від НТШ у Львові та від Українського наукового товариства в Києві. Спільними вінками вшанували пам'ять Бориса Грінченка, похованого в Києві, та Василя Доманицького, похованого у рідному селі на Черкащині (1910. Ч. 43. С. 1). У квітні 1913 р. на похороні «визначного нашого письменника» Михайла Коцюбинського у Чернігові вінок від НТШ покладав Микола Федюшка (Євшан) (1913. Ч. 54. С. 17).

Чільне місце у співпраці двох регіонів належить святкуванню Шевченківських роковин, які на початку ХХ ст. були своєрідною формою всенационального єднання: «Йому ми завдячуємо нині всю нашу народну свідомість – свідомість наших давних кривд і нових прав, свідомість подвигів та упадків минувшини і тих нинішніх одушевлень та поривів до всього, чим нас будучина вабить.

З чарівної сили Шевченкового слова виплила вся наша народна сила і енергія...», – пише «Хроніка НТШ» (1909. Ч. 39. С. 28). Саме тому планування 100-літнього ювілею від дня народження Кобзаря (припадав на 1914 р.) НТШ розпочало ще в 1909 р. Зокрема, на засіданні мовної комісії В. Щурат озвучив «Літературно-наукові дезідерати для ювілейного обходу сотих роковин уродження Тараса Шевченка», наголосивши, що в 1911 р. випадає 100-річчя від дня народження Маркіяна Шашкевича – першого на заході України народного поета, прозаїка, публіциста і перекладача, ініціатора і чоловіго творця першої виданої тут книжки живою українською мовою – «Русалки Дністрової», який своєю творчістю і діяннями про-рік національне і культурне відродження Галичини, але і його «почини були-б заснітили ся, коли-б не понесла їх наперед могуча філя Шевченкового слова. Тому й приготования до того ювілею повинні вийти частиною приготowań до ювілею Шевченка» (1909. Ч. 39. С. 28). «Програма» заходу передбачала підготовку низки друкованих видань, серед яких «повна і всесторонно оброблена» бібліографія писань Шевченка і про Шевченка, що могла б появитися «лише при участі кількох осіб з російської і австрійської України» (1909. Ч. 39. С. 29). Також у рік ювілею поета виділ НТШ планував видати фототипію першого видання «Кобзаря», розмістити пам'ятну таблицю на будинку Товариства, а 10 березня 1914 р., у день смерті, скликати святкові збори членів (1913. Ч. 56. С. 4, 6, 9).

Товариство виступило ініціатором збору коштів на спорудження пам'ятника Т. Шевченкові в Києві та отримало на це відповідний дозвіл. Упродовж року до київського комітету було переслано 1000 рублів із власних ресурсів і пам'ятникового фонду НТШ, представником якого призначили Михайла Грушевського. Ще 1000 рублів зібрав окремий комітет львівських українських товариств, делегатом від якого став архітектор Василь Кричевський (1910. Ч. 41. С. 1–7). Це свідчить, що НТШ розуміло Шевченків ювілей як спільну справу для всіх українських земель, наголошуючи на ролі наукових студій у цьому процесі.

Образ наддніпрянців на сторінках «Хроніки НТШ»

У виданні постійно простежуються спроби галицьких науковців осмислити роль своїх наддніпрянських колег у спільній справі розвитку української науки і культури. У цих матеріалах окреслювався

певний багатогранний образ «великоукраїнців». Загалом, тональність публікацій була прихильною і співчутливою. Галичани добре усвідомлювали, що українська інтелігенція в підросійській Україні перебуває в значно гірших умовах, обмежена цензурою й переслідуваннями (1900. Ч. 1 С. 17). Тому участь наддніпрянців у діяльності НТШ – через членство, публікації, спільні проєкти чи культурні акції – сприймали як символ їхньої стійкості та готовності долати перепони. Це знайшло відбиток у численних повідомленнях про вступ учених зі сходу України до Товариства, у некрологах, де підкреслювали їхнє значення для українського руху, а також у відгуках на літературні й наукові публікації.

Наддніпрянські інтелектуали та громадські діячі часто поставали як патріотичні жертводавці та меценати, і саме їхня фінансова підтримка була важливою для розбудови науково-культурної інфраструктури в Галичині. Власне, ініціатива заснування Товариства імені Шевченка вийшла «від кількох патріотів з російської України» (Олександра Кониського, Єлизавети Милорадович, Дмитра Пильчикова, Михайла Жученка), які прагнули обійти урядові «репресії проти українського слова» і заснувати осередок для розвитку українства за порозумінням «з провідниками галицької національної українсько-руської партії» (1900. Ч. 1. С. 3). Як зазначено у виданні в статті М. Грушевського, вони були і першими меценатами – «за грошевою підмогою з України» з'явилися друком перші наукові видання Товариства (1900. Ч. 1. С. 9).

Наддніпрянці регулярно передавали до бібліотеки та музею НТШ цінні й рідкісні дарунки. Так, зі звітів («справоздань») про роботу бібліотеки довідуємося, що письменниця Христя Алчевська (Харків), філолог Володимир Перетц (Київ) (1913. Ч. 54), літературознавець Сергій Єфремов (Київ), бібліограф Богдан Комаров (Одеса), публіцист Дмитро Лисиченко (Катеринослав), фольклорист М. Сумцов (Харків) (1913. Ч. 56) подарували книги; громадський і політичний діяч Ілля Шраг (Чернігів) – збірку актів українського клубу в першій російській думі (1910. Ч. 42).

Водночас, у деяких звітах засідань виділу та секцій простежувалося критичне ставлення до певних рис наддніпрянських інтелектуальних середовищ – передусім до недостатньої організованості, іноді до обережності у відстоюванні національних інтересів.

Ці зауваги мали радше характер дружніх порад, ніж осуду, і свідчили про бажання бачити Наддніпрянщину активним учасником загальноукраїнського руху. Як приклад, можна навести історію участі галицьких учених в археологічних з'їздах, які організовували з 1869 р. на підросійській Україні і на яких не допускали української мови. Заборона, яка, за словами В. Гнатюка, «йшла по лінії валуєвських чи емських указів» [4, с. 13], призводила до демонстративної відмови дослідників із Галичини брати мовчазну участь – погоджуватися на нечувану дискримінацію, як це практикували наддніпрянці. Лише у 1905 р. під час XIII археологічного з'їзду в Катеринославі (нині – м. Дніпро) вперше прозвучала українська мова на пленарному засіданні в привітанні професора Харківського університету М. Сумцова. Після цього низка українських громадян підписала документ «проти тих переслідувань, яким підпадає в Росії українська мова і література» [4, с. 13]. Адміністрація Товариства надіслала телеграму учасникам з'їзду з подякою «за виступ в обороні прав української мови» (1905. Ч. 24. С. 2.). На наступному з'їзді 1908 р. у Чернігові вже без перешкод чотири учасники виголосили доповіді українською мовою. «Цей епізод свідчить найкраще, що ідеї не можна нічим здавити, ані від них відгородитися, бо вони проникають усюди, а так само, що діяльність Товариства мала вплив і значення не тільки для населення Галичини й Буковини, але й для цілої України» [4, с. 13].

Майже кожен випуск бюлетеня інформував про праці наддніпрянських учених, надруковані у «Записках НТШ» чи в серійних виданнях. Такі повідомлення конструювали образ висококваліфікованих дослідників, особливо у гуманітаристиці. Провідними науковими напрямками були: історичні дослідження – проблеми української державності, соціально-економічної історії України (М. Грушевський, Д. Багалій, В. Антонович), джерельні матеріали про козачину, Гетьманщину (О. Грушевський); мовознавчі й філологічні студії – розвиток української мови, діалектологія, порівняльне мовознавство (А. Кримський, Є. Тимченко, І. Стешенко); етнографічні та фольклористичні праці – збирання і публікація народної творчості, опис обрядів і звичаїв (Ф. Вовк, П. Житецький, М. Сумцов); археологічні та мистецтвознавчі розвідки – дослідження старожитностей, мистецьких пам'яток і музейних колекцій (М. Біляшівський, В. Хвойка, О. Новицький) тощо.

Ідеологічне різногolosся в середовищі НТШ

«Хроніка» подає непряме, але промовисте свідчення про ідейний спектр усередині Товариства. У звітах і повідомленнях про діяльність виділу та секцій бачимо, що серед членів були представники різних політичних течій – від поміркованих націонал-демократів до соціалістично орієнтованих інтелектуалів та культурних діячів. До моменту перебрання М. Грушевським у свої руки керівництва в 1894 р., Товариство було твердиною правого, консервативного народовства [5, с. 13]. Голова, – як зауважив І. Гирич, – дотримувався думки, що товариство не може бути рекламою для національних партій та був проти партійної виключності націонал-демократів Галичини або радикал-демократів Наддніпрянщини, яких він фактично представляв до 1917 р. Він підтримував матеріально, влаштовуючи на роботу в НТШ соціалістів, соціал-демократів, анархістів і соціалістів-революціонерів. У такий спосіб він «омолоджував суспільні кадри і відстежував суспільні настрої в Товаристві, не давав їм застоюватися й консервуватися» [3, с. 22].

Власне, різні погляди на наукову стратегію та культурно-національну місію спричиняли дискусії серед членів. Особливо помітними були дебати щодо організації управління та реформування статуту Товариства, що віддзеркалювалося у виступах опозиційних діячів. Їхня критика стосувалася надмірної концентрації влади у керівництва, зокрема в руках голови, та недостатніх механізмів контролю з боку інших членів. Це створювало підґрунтя для звинувачень у «монополізації» наукових напрямів та обмеженні впливу опозиційного середовища.

Показовим є конфлікт довкола права голосу членів за дорученням. У 1904 р. Володимир Шухевич вимагав, аби під час голосувань враховували лише голоси тих членів, які були присутні на зборах, виключаючи практику «повновласти». Він аргументував це інтерпретацією статуту та наполягав на внесенні змін. Відповідаючи, М. Грушевський рішуче відкинув цю пропозицію, зазначивши, що § 25 і 37 статуту є «ясні», і на їхній підставі раніше дозволялося голосування через заступництво. За його словами, у попередні роки ніхто не ставив цього під сумнів, і навіть останні надзвичайні збори підтвердили чинну інтерпретацію, визнавши її достатньо зрозумілою і такою, що не потребувала змін. Позицію голови підтримав заступник К. Студинський (1904. Ч. 19. С. 8).

Цей епізод добре ілюструє, як процедурна суперечка виходила за межі технічних питань й ставала індикатором глибших ідеологічних протистоянь, що в 1913 р. перед черговим обговоренням реформи статуту і резигнації голови набула «пристрасний і особистий характер дискусії» (1913. Ч. 56. С. 26). Для частини галицьких діячів практика «повновласти» виглядала як надмірне посилення впливу відсутніх наддніпрянських членів, що могло порушувати баланс у керівництві. Натомість прихильники М. Грушевського трактували це як механізм забезпечення «загальноукраїнського» характеру НТШ і спосіб символічної присутності східноукраїнської інтелігенції у житті Товариства, яка й так була «незвичайно» утруднена через цензурну політику Російської імперії (1900. Ч. 1. С. 17). Для самих наддніпрянців, – зауважив С. Єфремов, – позбавлення членів із підросійської України їхнього «привилею» значить по суті позбавлення їх можливості бути на загальних зборах, вирішувати своїм голосом «долю і напрям Товариства», а згодом і зовсім ухилитися від участі в діяльності інституції, адміністрація якої вдається до кваліфікації права членів залежно від їхньої національності, тобто до «політиканства... в найгіршій його формі» [9].

Подібні напруження проявлялися і в інших аспектах. Так, у звітах секцій неодноразово згадували про дискусії навколо мовних і правописних норм, які виходили далеко за межі лінгвістики, адже фактично йшлося про вироблення єдиного мовного стандарту, що мало вагоме значення для ідеї соборності. Наприклад, у 1900 р. М. Павлик порушив питання «неоднотайности» мови у виданнях Товариства і запропонував упорядкувати певні мовні правила (1900. Ч. 2. С. 9). На засіданні мовознавчої комісії 3 червня 1907 р. І. Франко уточнив питання про правопис у запланованому виданні творів Т. Шевченка в серії «Українсько-руська бібліотека». Після дискусії вчені постановили «тримати ся правописи Літ.-Наук. Вістника...» (1907. Ч. 31. С. 18–19), хоча багато з членів НТШ розуміли, що для наддніпрянців він видавався архаїчним або малозрозумілим, зокрема використання питомих галицьких форм і частки «ся», що ускладнювало читання текстів і сприйняття їх поза межами Галичини [11, с. 61]. Активне обговорення правопису «в напрямі ще більшого її упрощення» тривало і на наступних засіданнях комісії (1908. Ч. 33. С. 11), хоч і не завершилося виробленням єдиної норми. Певною мірою обговорення теми правопису засвідчило різні моделі

національної ідентичності – галицький варіант, орієнтований на історичну традицію, і наддніпрянський, зорієнтований на демократизацію мови та її наближення до народного вжитку.

Непорозуміння між сторонами нерідко викликало питання про першість у реалізації ідеї соборності: чи мала провідну роль відігравати Галичина як легальний центр української науки й культури, чи Наддніпрянщина як «велика Україна» з більшою демографічною й історичною вагою. У дослідженні «Галичина і Україна» (1906) М. Грушевський наголошував на необхідності тісної співпраці між інтелектуальними силами по обидва боки Збруча, стверджував, що Галичина має виконувати роль культурного провідника для всіх українців, відкриваючи їм доступ до легального наукового й видавничого життя [6]. Проте частина галицьких консервативних кіл побоювалася надмірної орієнтації на наддніпрянський рух, який перебував у зовсім інших політичних умовах. Тут проявилася й різниця у менталітеті галицької та наддніпрянської інтелігенції. Для перших було принципово важливим дотримання формальних правил і процедур, що відповідало австрійському правовому середовищу. Для других – вихідців із Російської імперії – традиційною була більша гнучкість у ставленні до норм та орієнтація на авторитетні постаті. Тому не дивно, що після М. Грушевського адміністрацію НТШ формували здебільшого галичани.

Отож, «Хроніка НТШ» засвідчує, що внутрішні суперечності – від мовних і статутних дискусій до боротьби за керівництво – були не лише ознакою кризи, але й своєрідним каталізатором розвитку. Вони відображали пошук балансу у співпраці між Галичиною і Наддніпрянщиною та становлення НТШ як загальноукраїнської інституції.

Висновки. Видання «Хроніка НТШ» за 1900–1914 рр. є унікальним свідченням взаємодії між інтелігенцією Галичини та Наддніпрянської України. Попри політичні кордони Товариство стало потужною платформою, що об'єднала наукові, освітні та культурні зусилля українців. Ключовою фігурою цього процесу був М. Грушевський, чиє лідерство та всеукраїнські наукові ініціативи символізували ідею соборності.

Проаналізовані матеріали видання засвідчують, що НТШ не лише підтримувало контакти з наддніпрянцями, а й активно залучало

їх до своєї діяльності: вони були повноправними членами Товариства, авторами публікацій, учасниками спільних проєктів та меценатами. На сторінках видання знаходимо відомості про моменти напруження, зокрема статутні та мовні дискусії, ідеологічні розбіжності в оцінках ролі народу та інтелігенції. Такий зміст публікацій відображав як спільне прагнення до соборності, так і труднощі, зумовлені відмінностями політичних і культурних реалій у Галичині та Наддніпрянщині. «Хроніка НТШ» сформувала певний образ наддніпрянців: з одного боку – освічених, авторитетних, творчих діячів, які були невід’ємною частиною української науки попри цензурні утиски в Російській імперії; з іншого – серед галичан існувала певна критика через різні умови їхнього суспільно-політичного життя та меншу організованість.

Досвід співпраці та ідейних викликів у межах НТШ свідчить, що процес консолідації української наукової та культурної інтелігенції відбувався через поєднання різних інтелектуальних традицій. Саме вміння окремих діячів узгоджувати регіональні відмінності у спільному національному проєкті сприяло об’єднанню українського руху на початку XX ст. і водночас є важливим орієнтиром для сучасності. Адже сьогодні, як і сто років тому, питання соборності, регіональної іншості та пошуку консенсусу залишаються ключовими для розуміння процесів націєтворення та зміцнення культурно-політичної єдності України.

1. Бурдуланюк В. Роль НТШ у наукових зв’язках Галичини з Наддніпрянською Україною в кінці XIX – на початку XX століття. *Галичина : науково і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ, 2015. Ч. 27. С. 177–182.

2. Возняк М. Епізоди культурних зносин галицької і російської України в 1-шій полов. XIX в. *Фільольогічний Збірник пам’яті К. Михальчука*. Київ : Виданє Українського Наукового Товариства в Києві, 1915. С. 56–100.

3. Гирич І. Наукове товариство імені Шевченка як суспільно-політичний проєкт Михайла Грушевського. *Вісник НАН України*. 2024. № 2. С. 19–25. DOI: <https://doi.org/10.15407/vsn2024.02.019>.

4. Гнатюк В. Наукове Товариство імені Шевченка у Львові. (Історичний нарис першого 50-річчя – 1873–1923) = *Die Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lwiv / з впровідним словом В. Янева*. Вид. 2-ге у 110-річчя НТШ. Мюнхен ; Париж, 1984. 176 с.

5. Грицак Я. Конфлікт 1913 року в НТШ: причини і причинки. *Український історик*. Нью-Йорк ; Торонто ; Київ ; Львів ; Мюнхен, 1991–1992. Ч. 3–4 (110–111) ; 1–4 (112–115), т. 28–29. С. 319–332.

6. Грушевський М. З біжучої хвилі. Галичина і Україна. *Літературно-науковий вістник*. Львів, 1906. Т. 36, кн. 12. С. 489–496.

7. Грушевський М. Історія України-Руси. Львів : Накладом Наукового Товариства імени Шевченка, 1898. Т. 1 : До початку XI віка. [2], 496 с.

8. Дорошенко В. Взаємини Наддніпрянщини з Наддністрянщиною. *Альманах «Нового часу» («Календар для всіх») на рік 1938*. Львів : Вид-ня Івана Тиктора, 1937. 160 с.

9. Єфремов С. З нашого життя. *Рада*. 1913. Ч. 257. С. 2–3.

10. Капраль М. М. Археографічна комісія Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові (нарис історії діяльності). *Український археографічний щорічник = Ukrainian Archeographic Year Book*. 1999. Вип. 3–4. С. 56–76.

11. Качмар Л. Галичина в політичному житті наддніпрянських емігрантів на початку XX ст. Львів : Астролябія, 2002. 155 с.

12. Коляда І. «Свято української інтелігенції» – відкриття пам'ятника І. Котляревському у Полтаві 30–31 серпня 1903 р. *Український історичний збірник*. 2008. Вип. 11. С. 140–151.

13. Патер І. Львів – осередок наддніпрянської політичної еміграції у 1900–1939 роках. *З історії західноукраїнських земель*. 2018. Вип. 14. С. 112–132.

14. Райківський І. Взаємини українських діячів Галичини і Наддніпрянської України в австрійський період (XIX – початок XX століття). *З історії західноукраїнських земель*. 2016–2017. Вип. 12–13. С. 85–110.

References

1. Burdulaniuk, V. (2015). Rol NTSh u naukovykh zviazkakh Halychyny z Naddnyprianskoioi Ukrainoiu v kintsi XIX – na pochatku XX stolittia [The role of the NTSh in the scientific relations of Galicia and Dnieper Ukraine in the late 19th – early 20th centuries]. *Halychyna : naukovo i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys*, 27, pp. 177–182. [in Ukr].

2. Vozniak, M. (1915). Epizody kulturnykh znosyn halytskoi i rosiiskoi Ukrainy v 1-shii polov. XX v. [Episodes of cultural relations between Galician and Russian Ukraine in the 1st half of the 19th century]. *Filologichnyi zbirnyk pamiaty K. Mykhalchuka*. Kyiv : Vydanie Ukrainskoho Naukovoho Tovarystva v Kyivi, pp. 56–100. [in Ukr].

3. Hyrych, I. (2024). Naukove tovarystvo imeni Shevchenka yak suspilno-politychnyi proiekt Mykhaila Hrushevskoho [Shevchenko Scientific Society as a socio-political project of Mykhailo Hrushevskiy]. *Visnyk NAN Ukrainy*, 2, pp. 19–25. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2024.02.019> [in Ukr].

4. Hnatiuk, V. (1984). Naukove Товариство імені Шевченка у Львові. (Історичні нарис першого 50-річчя – 1873–1923) [Shevchenko Scientific Society in Lviv. (Historical essay of the first 50th anniversary – 1873–1923)] / з впровідним словом В. Янева. Вyd. 2-ге у 110-річчя NTSh. Мiunkhen ; Паризь, 176 p. [in Ukr].

5. Hrytsak, Ya. (1991–1992). Конфлікт 1913 року в NTSh: причини і причинки [The 1913 NTSh Conflict: Reasons and Motives]. *Ukrainskyi istoryk*, 3–4 (110–111) ; 1–4 (112–115), 28–29, pp. 319–332. [in Ukr].

6. Hrushevskiy, M. (1906). З біжучої хвилі. Галичина і Україна [From the Current Moment. Galicia and Ukraine]. *Literaturno-naukovyi vistnyk*, 36, 12, pp. 489–496. [in Ukr].

7. Hrushevskiy, M. (1898). Історія України-Русь [History of Ukraine-Rus]. Lviv: Nakladom Naukovoho Товариства імені Шевченка, 1 : До початку XI віка, [2], 496 p. [in Ukr].

8. Doroshenko, V. (1937). Взаємні Нaddniprianshchyny з Naddnistrianshchynoiu [Relations between the Dnieper Region and the Dniester Ukraine]. *Almanakh “Novoho chasu” (“Kaliendar dlia vsikh”) na rik 1938*. Lviv : Vyd-nia Ivana Tyktora, pp. 37–46. [in Ukr].

9. Yefremov, S. (1913). З нашого життя [From our life]. *Rada*, 257, pp. 2–3. [in Ukr].

10. Kapral, M. M. (1999). Археографічна комісія Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові (нарис історії діяльності) [Archeographic Commission of the Shevchenko Scientific Society in Lviv (an outline of its activities)]. *Ukrainskyi arkhеографічний shchorichnyk*, 3–4, pp. 56–76. [in Ukr].

11. Kachmar, L. (2002). Галичина в політичному житті naddniprianskykh emigrantiv на початку XX ст. [Galicia in the Political Life of Emigrants from Dnieper Ukraine at the Beginning of the 20th Century]. Lviv : Astroliabiia, 155 p. [in Ukr].

12. Koliada, I. (2008). “Sviato ukrainskoi intelihentsii” – vidkryttia pamiatnyka I. Kotliarevskomu u Poltavi 30–31 serpnia 1903 r. [“A Celebration of the Ukrainian Intelligentsia”: The Unveiling of the Monument to Ivan Kotliarevskiy in Poltava, August 30–31, 1903]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, 11, pp. 140–151. [in Ukr].

13. Pater, I. (2018). Lviv – osередok naddniprianskoi politychnoi emihratsii u 1900–1939 rokakh [Lviv as a Center of Dnieper Ukrainian Political Emigration in 1900–1939]. *Z istorii zakhidnoukrainskykh zemel*, 14, pp. 112–132. [in Ukr].

14. Raikivskiy, I. (2016–2017). Взаємні українських діачив Галичини і Naddniprianskoi Ukrainy в австрійський період (XIX – початок XX століття) [Relations between Ukrainians of Galicia and Dnieper Ukraine during the Austrian Period (19th – early 20th Century)]. *Z istorii zakhidnoukrainskykh zemel*, 12–13, pp. 85–110. [in Ukr].

Mariya Pirko, PhD, Scientific Researcher, Scientific Bibliography Department, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

Across the Dniester and the Dnieper: a Retrospective of Relations between Galicians and Dnieper Ukrainians in the “Chronicle of the Shevchenko Scientific Society” (1900–1914)

The article examines the interactions between Ukrainian intellectuals from Galicia and the Dnieper region as reflected in the periodical “Chronicle of Shevchenko Scientific Society”. At the end of the 19th and beginning of the 20th centuries, the Shevchenko Scientific Society in Lviv became the main center of the organization of Ukrainian scientific and cultural life, which united the lands divided by the imperial border. Special attention is paid to the role of Mykhailo Hrushevskiy, the head of the Society, who personified the idea of conciliarity and acted as a symbol of the authority of Ukrainian science on both sides of the Zbruch.

Analysis of the “Chronicle of NTSh” highlights diverse forms of cooperation: the election of Dnieper-region residents as full and honorary members of NTSh, the publication of their works in “Notes of NTSh” and in serial editions such as “Sources for the History of Ukraine-Rus” and “Monuments of the Ukrainian-Ruthenian Language and Literature”, joint archeographic and ethnographic projects, cultural initiatives, as well as the activities of bookstores in Kyiv and Kharkiv. A special importance was the coverage of joint commemorations of national symbols: Shevchenko anniversaries, the unveiling of the monument to Ivan Kotliarevskiy in Poltava, and the jubilees and funerals of leading figures in science, literature, and theater.

The publications of “Chronicle of NTSh”, clearly represent the image of the Dnieper people as patrons, highly qualified scientists, and unifying figures. At the same time emphasized the difficult conditions of their activities in the Russian Empire limited by censorship. In article also considers ideological contradictions manifested in discussions, language debates, and the determination of the leading role in the all-Ukrainian movement. “Chronicle of NTSh” appears as a unique source for studying the processes of intellectual integration and unifying aspirations of Ukrainian science and culture at the beginning of the 20th century.

Keywords: Shevchenko Scientific Society, “Chronicle of NTSh”, Galicia, Dnieper region, Ukrainian science, unity.